

UČITELJSKI TOVARIŠ.

Glasilo

„Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“.

Izdavatelj in urednik:

Andrej Žumer,

nadučitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik.

Št. 7.

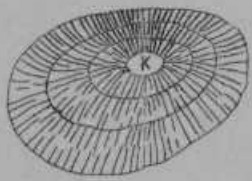
Ljubljana, 1. malega travna 1891. XXXI. leto.

Vsebina: Prof. Fr. Orožen — Ljubljana: O zemljepisnem pouku. — L. Letnar: O sestavi podrobnega učnega načrta. — Statistični pregled ljudskega šolstva na Kranjskem v letu 1888/89. — Lj. Stiasny — Kamnik: Podobice v abecedniku. — J. Marn: Knjiga Slovenska. — Književnost. — Listek. — Naši dopisi: Iz Žabnice. — Z Dolenjskega. — Z Jesenic na Gorenjskem. — Društveni vestnik. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. — Listnica uredništva.

O zemljepisnem pouku.

Če so učenci razumeli na zemljevidu risanje s „črtkanjem“, bode jim lahko razumeti risanje z „odtemnjavo“, ki se tudi drži gledé risanja gorskega pobočja načela, „čim strmeje tem temneje in čim nižje tem svetleje.“ Pri „odtemnjavi“ kažejo mesto črtek s čopičem temneje ali svetleje narisani deli višja ali nižja tla. Po načinu „odtemnjave“ je izdelan Freyerjev nastenski zemljevid Kranjske. Drugi zemljevidi, kakor n. pr. hipsometrični, geologični, etnografični i. dr. se v ljudski šoli itak redkokdaj rabijo in če bi učitelj prišel v položaj, poslužiti se takih zemljevidov, zadostovalo mu bode na zemljevidu naznačena „barvna lestvica (Farbenscala)“. — Ako učenci dobro razumejo risanje gorovja s črtkanjem in si pridobijo pravi pojem o dotične dežele reliefu, premagal je učitelj gotovo najtežavnejši del v zemljepisnem pouku. — Laže se dajo potem tolmačiti druga konvencionalna znamenja

pri gorovji kakor n. pr. kope in sploh vrhunci, rebro, sedlo, kadunja, žleb i. dr.

K = kopa.

Krive črte so izohipse t. j. črte, ktere vežejo točke jednake višine. Večja strmina je tam, kjer so izohipse bliže skupaj.

Pri kopah so razdeljene črte posebno tam, kjer so izohipse bolj narazen, sicer bi bila slika na bolj položnem pobočji napačna in nelepa. Kope imajo vedno (če tudi prav malo) vodoravno bolj okroglo ploskev, ki je belo naznačena in dostikrat tudi radi razločnosti večja, nego ji pristaje po merilu.

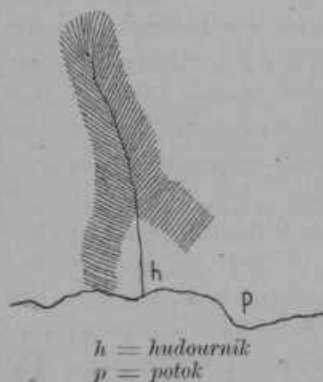
Neko sličnost s kopami imajo kraške kadunje (Karstlöcher) na zemljevidu, ker je tudi kadunje dno belo narisano. Na zemljevidih kraških dežel treba tedaj paziti, da se ne zamenja kadunja (na

Krasu tudi „dol“ imenovana) ali rupa t. j. manjša kadunja s kopo. To se pa dá lahko razločevati, ker se nahajajo med kopami sedla, kadunjam pa manjkajo sedla. Take „kadunje“ so n. pr. Velika Kolčivka pri Planini, pri Škocjanu ob goriški meji, pri Bazovici vzhodno od Trsta. Manjše kadunje najdemo pri Strmci (sev. od Postojine) in pri Studenem (zah. od Planine); mnogo kadunj je pa pri Rakeku. Prav poučno nam kaže te kadunje Paulinijev zemljevid okolice postojinske in na podlagi tega izdelan relief.

Tudi sedlo ima malo vodoravno ploškev, ki je četrtoogata in mora bela ostati. Konvencionalno znamenje za sedlo je ||.

Pri žlebu se slikajo črtke proti najnižji točki t. j. proti početku žleba ter se dotikajo žlebne črte (Verschneidungslinie), s katero tvorijo kote. Tam, kjer je žleb vodoraven, stojé črtke navpično na žlebni črti. Ako pa črtke tvorijo navzgor z žlebno črto ostre kote, nagnjen je žleb. Čim strmejši je žleb, tem ostrejši so koti, katere tvorijo črtke z žlebno črto.

Iz leže kop in sedel, ki značijo najvišje dele, dá se določiti, kje je rob ali žleb, sploh ako vodi dotični predmet navzgor ali nizdoli. Na vse to treba paziti, da se ne dobi napačen pojem o kakem kraju ali kaki deželi. Natančno so vsi ti predmetje samo na specijalnem zemljevidu naznačeni. Čim manjši pa je zemljevid, tem bolj izginejo na njem posamezni predmeti.

Manj težave dela tolmačenje vodovja na zemljevidu. Razumno opazovanje vodá in njih razdelitve v posameznih deželah in zemljinah razjasni tudi druge to-

pografične odnašaje. Lahko bode otroke prepričati, da leži izvir reke ali potoka vedno više nego njega ustje in že iz tega bodo otroci pri ogledovanji zemljevida dobili jasneje pojmove o tem, kje se tla vzdigujejo ali znižujejo.

Potoki in pritoki se rišejo z bolj tanko črto nego velotok, ki se mora poznati že na prvi pogled; čim bliže ustja, tem debelejša postane črta reke ali veletoka, s čimer se tudi naznači, da postaja reka vedno večja. Reke nam dajó gledé smeri, ustja in drugih značilnih posebnostij dosti prilik v primerjanje. N. pr. gore so veliki vodnjaki posameznih dežel, katerih blagostanje je v mnogem obziru odvisno od takih gorá. Večina mest in večjih naselbin leži ob rekah, po katerih se vrši velik del prometa. Večje naselbine najdemo tam, kjer se izliva velik dotok v reko, kjer reka prihaja z gorovja v ravnino, ali ob ustji rek itd. Brez težav bodo otroci spoznali na zemljevidu morje, jezera, ribnjake in močvirje.

Velevažna je človeških bivališč medsebojna leža za promet in trgovino in zategadelj treba dobro poznati na zemljevidu zaznamovana obćila. Lahko bode otrokom razložiti konvencionalna znamenja za mesta, trge, vasi, železnice, ceste, meje i. dr., kar se še potrebuje v ljudski šoli. Natančno risan zemljevid nam kaže tudi, kje se cesta vzdiguje, pada ali pa kje je plano izpeljana. Navpično na cestu risane črte značijo, da cesta ob pobočji gore plano nadaljuje. Poševne črtke, pa kažejo, da se cesta vspenja ali pa pada, kar se lahko razvidi. — Ako gledamo iz višine ali iz zrakoplava na zemeljsko površje, vidijo se nam ceste in železnice kakor tudi reke in potoki kot črte, katere nam tedaj radi sličnosti služijo v zaznamovanju imenovanih zemljepisnih predmetov na zemljevidu. —

Mesta, trge in vasi nam naznačijo na zemljevidu krogi in pike, ker se nam pri pogledu z zračne višine kažejo samo še v

tej obliki in sicer manjše naselbine kot pike, večja mesta kot krogi.

Vsakovrstne meje zaznamujemo s pikami in črtami, močnejšimi in slabejšimi v različnih sestavah.

Otroci bodo sami izprevideli, kako važna so občila za promet in blagostanje dežel. Razvideli bodo, da mora biti ljudstvo bolj gosto naseljeno v takih krajih, kjer je mnogo tovarnic rudnikov, kateri dajo več zaslužka. V goratih krajih, kjer ni takih tovarnic, bodo pa našli bolj redko prebivalstvo itd.

Že prej se je omenilo, da mora biti pri čitanji zemljevidov podlaga šolskega okolišča načrt ali zemljevid ter če le mogoče tudi okoliša kalup. Otroci morajo dobro poznati šolski okoliš z gorami in dolinami, z rekami in potoki, nadalje gledé prebi-

valcev, občil, živalij, rastlin in kamenja, cerkva, šole in drugih zavodov in naprav. Kar leži izven šolskega okolišča, otroci že manj poznajo iz svojega opazovanja. — Na šolskega okraja zemljevidu bode treba že večkrat v duhu prepotovati kako cesto; učenci bodo čitali iz tega zemljevida, skozi katera mesta, trge in vasi potujemo; katera gore, reke, potoki, gradovi, pota in sploh občila so na tej in oni strani ceste. Tudi se morajo učenci dobro zavedati gledé stranij nebá ter sposobni biti vsako daljavo zmeriti na zemljevidu. Pri tem načinu pouka je učenec vedno delaven; kajti on mora vse, kar mu ponuja zemljevid, iz tega sam najti. Zraven tega si pa še pridobi učenec neko spretnost in gotovost v čitanji zemljevidov.

Prof. Fr. Orožen — Ljubljana.

O sestavi podrobnega učnega načrta.*)

(Govoril pri društvenem zborovanju L. Letnar mes. malega travna 1890.)

Glasil sem se pri zadnjem zborovanju, da spregovorim danes nekaj o sestavi podrobnega učnega načrta, ker sem ravno jaz dal največ povoda, da se to prevažno delo pričanja v nas zvrševati. V dolžnost sem si to štel; a nikakor nočem s to razpravo trditi, da le jaz pravo mislim, še manj, da bi hotel Vam to ali ono pot predpisovati, marveč namen mi je vzbuditi pomisli o jednostavni sestavi na podlagi vzgleda, katerega Vam hočem podati in pojasniti ter tako pokazati pot, po katerem bi bilo skupno delovanje možno.

Ker bode to delo produkt skupnega našega delovanja, mora biti vendar kolikor moč temeljito, potem bode imelo kaj cene. Ko sem izročil zapisnik naše lanske

okrajne učit. konferencije sl. c. kr. okr. š. svetu, da ga odpošlje vis. c. kr. deželnemu š. svetu, omenil je velečenjeni g. glavar: Podrobni načrt toraj mislite sestaviti. Dobro! a skrbite, da ga izdelate v resnici dobro, če se tudi leta dolgo ž njim trudite! Ako je našej š. oblasti mar do tega, kako bodedo to nalogo rešili, koliko bolj mora biti nam vsem na tem, da bode naše delo kaj vredno, da bode pripoznano.

Po zadnji okr. konferenciji, pri kateri smo soglasno sklenili lotiti se tega dela že v tek. letu, premišljeval sem premnogokrat sam, a tudi občevaje s sodrugí, kako bi se ta zadača sigurneje, po krajšem a zanesljivem načinu rešiti mogla ter končno spoznal, ozirajoč se na svoj načrt, na tednik in lastno skušnjo, da je jedino koncentracija učne tvarine pravi način izdelovanja.

Kaj hočemo pravo za pravo, bi morda še danes kateri g. tovarišev vprašal? Na

*) V l. št. objavljeno naznanilo, da bode poročevalec pričel »Podrobni učni načrt za jednorazrednice« ni pravo, ker je bil namenjen pričeti le govor o sestavi podrobnih načrtov sploh in ga pojasniti z načrtom v prilogah.